

Існує залежність між сприйняттям власного життєвого шляху і здоровим способом життя у період геронтогенезу серед представників різних підгруп. Досліджувані, які відносяться до підгрупи «критичне ставлення до власного життєвого шляху з позитивною домінантою», незалежно від віку прагнуть до здорового способу життя, актуалізуючи всі його елементи: психологічне, інтелектуальне, соматичне, морально-етичне здоров'я. Гармонійне поєднання інтелектуального і фізичного напруження надає їм можливість до літнього віку зберігати задоволеність життям, певною мірою переборювати наявні елементи танатофобії.

У підгрупі «міфологізації свого життєвого шляху» у всіх періодах геронтогенезу відзначена домінанта фізичної активності з метою збереження здоров'я. Можна стверджувати також, що інтелектуальний розвиток в даному випадку замінено зусиллями, спрямованими на підтримку існуючого рівня власного інтелекту. У представників умовної групи «негативне сприйняття свого життєвого шляху» відзначено зниження зусиль, спрямованих на активне довголіття, або ж їх повна відсутність.

Отже, існує зв'язок між усіма видами здоров'я людини похилого віку та її оцінкою власного життєвого шляху. Психокорекційна допомога у період геронтогенезу має відповідати наявному стану його сприйняття й оцінки, орієнтуватися не тільки на вектор, але й на зміст оцінки. Адекватною основою для актуалізації інтелектуального розвитку і саморозвитку є, безумовно, критичне ставлення з позитивною домінантою, певною мірою міфологізація власного життєвого шляху. Негативне сприйняття з зовнішнім локусом контролю і визнанням помилковості життєвого шляху є більш складним підґрунтям для психологічної допомоги. Однак технології самопроекування і саморозвитку в старості все одно, як правило, зводяться до роботи з ментальною моделлю (ментальними моделями) світу, тобто спрямовані на її переструктурування і трансформацію. Це, як уже було вказано вище, перетворення за трьома основними напрямками: смисл життя, хронотоп, значущий інший або значуще соціокультурне оточення.

ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ДЕПРЕСИВНОГО НАСТРОЮ У ЛІРИЦІ БАРОКО

Н. М. Урсані,
*кандидат філологічних наук, доцент,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

XVII-XVIII ст. – складний історичний період війн і повстань, очевидно, спонукав до сприйняття нестабільності життя, невпевненості у завтрашньому дні. Тому логічно, що «були популярні теми несталої і швидкоплинності земного буття, мирських зваб, неминучості і нежданності смерті, рівності усіх

перед смертю, елегійні роздуми про добро і зло, про сутність людського щастя» (Коваль В., 2005).

Дмитро Чижевський відносив «закохання бароко в зображенні страхіть, жорстокості, трупів, смерті тощо» до тих елементів, які виходять «поза межі краси» (Чижевський Д., 1952).

Поява таких мотивів була зумовлена історичними подіями: «Сам час підготував наочний матеріал для таких зображень, бо саме сімнадцятий вік належав до епох, що вкрили Європу руїнами та трупом. І Україна належала до тих країн, що в них спустошення були найбільші...» (Чижевський Д., 1952).

Мотив швидкоплинності людського життя у ліриці Бароко тісно переплітається із темою смерті. Вона осмислюється крізь призму християнської свідомості як не відворотне явище і викликає почуття суму, страху, безнадії, пригніченості, депресії у ліричного героя. Пошук відповіді на питання про сенс життя людини спонукав письменників Бароко звернутися до осмислення земного шляху, до осмислення духовних переживань, пов'язаних із очікуванням неминучості його завершення.

Спородичний інтерес у літературознавстві до вивчення даної проблеми визначає актуальність даного дослідження. Цей аспект розглядається у працях Д. Чижевського, В. Кречотня, Л. Ушкалова, Б. Криси. Переважно дослідники акцентують увагу на смерті, як реалізації Божого промислу, як кінці земного життя людини.

Дане дослідження має на меті окреслити особливості художнього осмислення депресивного стану, пов'язаного із розумінням невідворотності смерті у бароковій ліриці.

Лише одна думка про смерть спонукає ліричного героя до відчуття страху перед її приходом: «Нѣсть, иже укриется пред тобою, смерти! / О горе! Цар или раб – должен ест умерти» (Українська поезія, 1992).

Очевидно, що депресивний стан ліричного героя пов'язаний із осмисленням того, що смерть – «...утрата цінного – є мірилом усього, приводом замислитись над плінним життєм» (Гончарук Є., 2011).

Варто відзначити, що у метафізичній ліриці тема смерті розгортається у різних площинах: очікування смерті, неминучість смерті, очікування страшного суду, елегійні роздуми про людське щастя.

Попри наскрізну релігійність поезії Бароко, ліричний герой у ній переважно осмислює суть свого земного шляху, його турбують земні радощі.

Сприйняття світу у ліричного героя відбувається крізь призму християнського сприйняття, спонукає до осмислення його спокус:

Яко при яслех, полних грехов гною

При сердцу моем, содѣяних мною.

Тѣм во жилище тебѣ не достойно (Українська поезія, 1992).

Варто відзначити, що образ ясел набуває нового звучання. Після звитязства Ісуса Христа, який змив своєю кров'ю гріхи цілого людства, воно знову повернулося на несправедливий шлях. Тому ліричний герой знаходиться перед яслами, повними нечистот.

Герой лише мріє про втрачену духовну чистоту та постійно звертається до Творця про допомогу:

И очисти ны от всякая скверны,
Сохрани нас, яко же крин в терни,
И спаси, Боже, от бѣд душа наша (Українська поезія, 1992).

Образ земного шляху зображується, як морська подорож, сповнена небезпек:

...утопox в море страстей, якоже Іоана,
Возстань на мя, адского отверзеса кита,
Како зубов избѣгну звѣря ядовита (Українська поезія, 1992).

Ліричний герой постійно перебуває у стані емоційного напруження, адже його прагнення жити праведно, намагання досягнути духовної чистоти видаються марними: «утопox в мори страстей», «полно грѣхов гною при сердцу моем» (Українська поезія, 1992).

У бароковій ліриці депресивний стан героя часто пов'язаний із згадкою про смерть, розумінням її неминучості, очікуванням Страшного Суду, осмисленням того, що людина у земному житті не може відійти від спокуси та гріха. Таким чином, у контексті міркувань про невідворотне явище автори бароко описують його через реалії земного життя, в якому Бог «всяку твар у гроб полагає», де «всякому ся родившому потреба умерти» (Українська поезія, 1992).

А тому ліричний герой у метафізичній ліриці часто перебуває у стані очікування невідворотного кінця: «Человѣк, яко трава;ніє его, яко цвѣты – днесь цвѣтет, утро маєт посѣчен быти» (Українська поезія, 1992).

У бароковій ліриці саме земне життя є приводом для тужіння, адже це період спокуси і випробовувань. А тому ліричний герой перебуває постійно у стані емоційної напруги:

Не согришай, ото Бог-серцевидець видит,
Аггел, стоя, твоими злостями ся бредит,
Смерть грозит, неприятель душный оскаржает,
Совѣсть гризет, а пекло уста отверзает (Українська поезія, 1992).

Емоційна напруга постійно підсилюється не лише розумінням, що швидкоплинність життя – як природній процес (зав'язь, цвітіння, відцвітання), але й розумінням того, що гріх постійно супроводжує людину. А тому у душі ліричного героя вирує море пристрастей, пов'язаних із страхом согрішити, бажанням очистити душу, відмежуватися від духовних нечистот тощо.

Таким чином, ми спостерігаємо у ліриці Бароко художнє осмислення депресивного стану крізь призму неминучості смерті. Проте заглиблення барокових митців у релігійну традицію спонукало до відтворення даного аспекту крізь призму духовних переживань. Марність світу земного ставить людину перед проблемою вибору між добром і злом, праведністю і гріхом, постійно підштовхує до депресивного сприйняття. Тому ліричний герой перебуває лише у стані споглядання, осмислення, не схильний на рішучі дії, проте сповнений мрії про вічне життя.